
Zapisi

1.01
Prejeto 23. 6. 2011

UDK 929Podstenar A.

Milan Dolgan*

Kdo je bil dr. Anton Podstenar? Poglavlje iz novejše zgodovine koroških Slovencev

IZVLEČEK

V Zborniku Svobodne Slovenije v Buenos Airesu je v letih 1966–1975 izhajala pomembna razprava »Boj slovenske manjšine v krški škofiji na Koroškem – Avstrija za verski pouk v slovenščini«, ki ne glede na naslov na monografski način obravnava celotno sodobno politično problematiko koroških Slovencev in zajema tudi preteklost in mednarodna vprašanja. Ugotavljam, da je dr. Anton Podstenar, avtor, ki je naveden, psevdonim dr. Metoda Turnška. Ugotavljam, zakaj se je Metod Turnšek prikril, značilnosti tega njegovega publicističnega dela in verjetnost, da se je v prejšnjih letih prikrival pod psevdonimom Ivan Vodovnik. Na koncu navajam nekaj odlomkov kot ilustracijo Turnškove radikalne idejnosti in podjetnega sloga.

Ključne besede: koroški Slovenci, državna pogodba, papež Janez XXIII., neonacizem, dvojezično šolstvo, dvojezični napisi

ABSTRACT

WHO WAS DR. ANTON PODSTENAR? A CHAPTER FROM THE CONTEMPORARY HISTORY OF THE CARINTHIAN SLOVENIANS

Between 1966 and 1975 an important discussion »Boj slovenske manjšine v krški škofiji na Koroškem – Avstrija za verski pouk v slovenščini« (Struggle of the Slovenian Minority in the Diocese of Gurk in the Austrian Carinthia for Religious Instruction in the Slovenian Language) was published in the publication Zbornik Svobodne Slovenije (The Register of Free Slovenia). This discussion, regardless of its title, focuses on the whole contemporary political issue of the Carinthian Slovenians in the form of a monograph, also including the history and the international questions. The author of this contribution establishes that Dr. Anton Podstenar, signed as the author of the discussion under consideration, is a pseudonym of Dr. Metod Turnšek. The author of the contribution explores the reason for Dr. Metod Turnšek's use of the pseudonym, the characteristics of Turnšek's publishing work, and the probability that in the

* **Dr., izredni profesor v pokoju, Melikova 84, SI-1000 Ljubljana**

preceding years he had also used the pseudonym Ivan Vodovnik. Finally, a few excerpts are included, illustrating Turnšek's radical ideas and ambitious style.

Key words: Carinthian Slovenians, state contract, Pope John XXIII, neo-Nazism, bilingual education, bilingual signs

V Zborniku Svobodne Slovenije, ki ga je, začenši z letom 1949, izdajala slovenska emigracija v Argentini, se leta 1966 pojavi nov avtor, novo ime – *dr. Anton Podstenar*. V sedmih nadaljevanjih (1966, 1967, 1968, 1969, 1970, 1971–72, 1973–75) je izhajal njegov obširni spis o položaju slovenske manjšine na Koroškem, ki obsega skupaj 296 strani. In to je drobn tisk na večjem formatu, v knjižni izdaji bi to utegnilo biti vsaj 400 strani. Znameniti književnik, literarni zgodovinar in časninar dr. Tine Debeljak je ob koncu navedenega obdobja zapisal naslednjo oznako: »Tu [v Zborniku Svobodne Slovenije] so cele razprave z vrednostjo disertacij, kot je na primer temeljita obravnava koroškega problema oziroma boja manjšin sploh dr. Podstenarja, ki se nadaljuje že od leta 1966.«¹

Kdo je dr. Anton Podstenar? Popolnoma neznano ime tako v krogih zdomstva kot tudi v zamejstvu in v matični domovini. Posvetoval sem se s poznavalci in bili smo si edini, da gre za psevdonim. Vprašal sem ljubljanskega kolega, zgodovinarja, ki pozna koroško problematiko. Vedel je, da se je govorilo, da je dr. Podstenar znan politik dr. Joško Tischler. Drug koroški zgodovinar mi je sporočil, da je o tem vprašanju na kratko pisal dr. Valentin Inzko starejši, in sicer da se za imenom Podstenar skriva Ludovik Ceglar. Ta je bil nabožni pesnik, pisatelj, publicist, nikoli pa ni pisal o sodobnih političnih zadevah. Vprašal sem tudi starega kulturnega delavca, ki je dolgo živel v Argentini. Zatrjeval je, da avtor ni bil duhovnik, ampak neki koroški politik. Pozneje je našel in mi sporočil »pravo« ime: dr. Anton Trdan. O njem sem našel, da je leta 1944 doktoriral v Ljubljani iz teologije, sicer pa je bil misijonar v Čilu in je o tem nekaj pisal.

Potem ko sem Podstenarjevo besedilo začel pazljivo prebirati, mi je postalo jasno: dr. Anton Podstenar je dr. Metod Turnšek (1909–1976), duhovnik, avtor, s čigar življenjem in delom se že dalj časa ukvarjam.

Popolnoma gotovo je Podstenar Turnšek. Poznam Turnškovo osebnost, njegov značaj, njegov slog. Vsekakor se je odločno zavaroval, da njegovo avtorstvo ni bilo objavljeno. Morda je sam namerno sporočal napačne podatke. Dvomim, da pa nihče ne bi vedel. Vsaj kateri poznavalec. Toda nikjer nihče ni tega objavil. Morda je prav dr. Tine Debeljak, ki je Turnška v svojih povojnih literarnih pregledih dosledno upošteval in cenil in ga je bil lahko spoznal že pred vojno kot kulturni urednik Slovenca, posredoval, da je Turnšek kot Podstenar postal tako pomemben sodelavec Zbornika Svobodne Slovenije. Dr. Tine Debeljak se navaja kot sourednik Zbornika od leta 1969 naprej. Zdi se, da je naše zgodovinsko in literarnozgo-

¹ Tine Debeljak: Trideset let zdomske emigracijske književnosti. V: Zbornik Svobodne Slovenije 1975, str. 381–437.

dovinsko raziskovanje danega obdobja in posebno zdomske književnosti še nerazvito in nepopolno.

Metod Turnšek je nekaj podobnega storil že prej. Leta 1954 je v Trstu izdal pod psevdonimom *Hektor Špekonja* knjigo o Beneških Slovencih *Rod za mejo*. V njej je odkrito grajal zaradi zatiranja slovenščine tudi cerkveno oblast. Vendar v poznejših letih Turnšek ni več prikrival svojega avtorstva te knjige, ki obsega 71 strani. Turnšek je bil sploh zelo podjeten časnikiar in je nemalokrat izvedel kakšno časnikarsko diverzantsko akcijo. Na to opozarjam že v svoji bibliografski knjigi Dr. Metod Turnšek urednik in časnikiar (Mladika, Trst 2007).

Bilo je več razlogov, da je Turnšek svoj obsežni spis o koroških Slovencih objavljaj prikrito. V spisu že na začetku ostro kritizira generalnega vikarja krške (celovške) škofije dr. Jožefa Kadrasa zaradi oviranja slovenskega verskega šolskega pouka. V samega škofa dr. Jožefa Köstnerja se zaletava manj. In to sta bila njegova predstojnika; služboval je na župniji Rebrca pri Železni Kapli. Izzivalno kritičen je tudi do dunajskega kardinala Königa in do nekaterih slovenskih prelatov.

Turnšek je v obravnavanem spisu na posameznih mestih skorajda tako odkrit in celo spletkarski ali politikantski, kakor ga poznam iz njegove korespondence, medtem ko je v objavljenih spisih vedno objektivni in kultiviran, premišljeno pretehtan. Torej se je odločil, da se končno enkrat ne bo več brzdal in se bo razgalil, zato da bi svoja stališča jasno predstavil, a je po drugi strani svoje manj privlačne lastnosti prikril s psevdonimom.

Turnšek je najbrž nameraval ta svoj agitacijski spis še krepko popraviti in ga iz neposredne nepopolne publicistične oblike prirediti za dostojno knjižno izdajo. Celotno svoje leposlovje je revijalno in časopisno rad izdajal pod psevdonimom in ga pustil dalj časa dozorevati, preden ga je izoblikoval za knjižne izdaje. Seveda pa ga je zdaj prehitela smrt, tako da niti ne vemo, ali bi sledilo še kakšno nadaljevanje.

Poseben vzrok za Turnškovo previdnost nam razkriva njegov prijatelj in sodelavec, goriški prelat dr. Rudolf Klinec, v spisu, ki ga je izdal kmalu po Turnškovi smrti v Koledarju goriške Mohorjeve družbe 1977 Duhovni svet snovanja in stvaritev dr. Metoda Turnška. Klinec pravi, da se je Turnšek ogibal javnih publicističnih nastopov zato, ker je resno kandidiral za položaj naslovnega panonskega (ptujskega) škofa in je iskal podporo pri cerkvenih dostojanstvenikih. Zato je Turnšek prosil dr. Klinca, naj ta v goriškem tedniku *Katoliški glas* polemizira z njunimi skupnimi nasprotniki.

Treba je tudi upoštevati, da je Turnšek sicer ob koncu vojne zapustil domovino (verjetno pa ni odpotoval na Koroško, marveč naravnost v Italijo, kjer je kaka dva meseca bival v južnotirolskem samostanu v Meranu), vendar ne toliko zaradi nasprotovanja novemu režimu kot zato, da bi se končno posvetil leposlovnemu ustvarjanju. Kot profesor slovenščine in zgodovine v Trstu, in še posebej potem, ko se je leta 1956 preselil na Koroško in se zaposlil v dušnem pastirstvu, je že kmalu začel navezovati stike z matično Slovenijo, kamor je tudi nemalokrat potoval. Če se mu je postavljala izbira: ali sodelovati z domobransko emigracijo ali ohranjati zveze z domovino, se je Turnšek odločal za drugo.

Menil sem, da Turnšek sploh ni sodeloval v emigrantskem tisku. Najraje je izdajal svoje publikacije samostojno, samozaložniško, pa če je bilo še tako težko. Toda zdaj se začanja odkrivati zavesa in moram svoje mnenje popraviti. Turnšek je bil preveč polnokrven časnikiar, da bi ostal ob strani, ko se je v emigraciji začela bujno in uspešno razvijati slovenska izdajateljska dejavnost, in poleg tega je ravno v osebnosti dr. Tineta Debeljaka emigrantska kultura izpričevala ne politično ožino, ampak kulturno širino. Naj omenim, da pa je bil gotovo v ostrem sporu z dr. Alojzijem Geržiničem, ki je bil dosleden desničarski ideolog in je poleg tega iz estetskih razlogov negativno ocenil prvo Turnškovo leposlovno delo, dramo *Država med gorami*.

Sodelovanje v emigrantskem tisku pa je bilo za oblast v matični, komunistični Sloveniji nesprejemljivo. Zdaj ugotavljam, da je Turnšek vendarle sodeloval v emigrantskem tisku, vendar strogo anonimno. Poleg tega je v svojem spisu o koroških Slovencih, ki je izhajal v Zborniku Samostojne Slovenije, Turnšek ostro kritičen do komunistične oblasti v Sloveniji in Jugoslaviji. Če bi se razkrilo, kdo je dr. Anton Podstenar, bi se Turnšek onemogočil v matični domovini, pred čimer se je moral zavarovati.

Po eni strani je neizprosno zavračal komunistično oblast, po drugi strani pa jo je tu in tam tudi zagovarjal, kajti njegov glavni namen je bil razkrinkati nemški avstrijski koroški nacionalizem kot navezo na bližnjo nacistično preteklost. Turnšek poudarja, da Hitler ni bil Nmec, temveč Avstrijec, njegova mati je bila celo doma iz Koroške. Turnšek je bil pač tudi v politiki, podobno kot v umetnosti, svobodnjak, ki je imel razumevanje za družbena nasprotja, kakršno je domobranstvo – Osvobodilna fronta. Bila so mu zanimiva ali dobrodošla kot osnova umetniškega ustvarjanja, tako da se niso popolnoma izključevala. Turnšek je znal upoštevati različne družbene silnice, nepopustljiv pa je bil pri obrambi jezikovnih pravic slovenske koroške manjšine.

Zdi se mogoče, da je Turnšek sam vrgel v svet podatek, tako rekoč kot kost za glodanje, da se za psevdonomimom dr. Anton Podstenar skriva dr. Anton Trdan oziroma Ludovik Ceglar. Tako se je na zvit način poigral ne le s svojimi sodobniki, ampak celo z našo sedanostjo. Dr. Anton Trdan je bil dovolj daleč, da pri tej igri ni mogel biti prizadet, ali pa je pri tej časnikarski diverziji celo sodeloval. Ludovik Ceglar je živel sicer blizu, a tudi on je nemara ustregel Turnšku, ko je ta iskal svojega 'medija'.

Postavlja se vprašanje, ali je Turnšek morda pod psevdonomimom sodeloval v slovenskem argentinskem emigrantskem tisku, še preden je začel objavljati leta 1966 obravnavani veliki tekst. Skoraj z gotovostjo lahko odgovorim pritrdilno. Mislim, da je uporabljal psevdonomim Ivan Vodovnik. Da je Ivan Vodovnik (enkrat se pojavi kot Valentin Vodovnik) dr. Metod Turnšek, sicer ni tako gotovo, kot da je to dr. Anton Podstenar, vendar je zelo verjetno.

Prispevki Ivana Vodovnika o položaju koroških Slovencev se začnejo v Zborniku Svobodne Slovenije že leta 1961, ko izideta dva: *Za narodne pravice koroških Slovencev* in *Kulturno življenje koroških Slovencev*. To sta krajši besedili, zasnovani kot pregled političnega in kulturnega dogajanja za prejšnje leto. Vendar je

značilno, da pisec posega tudi v pojasnjevanje raznih pojavov v prejšnjih letih, torej da že teži k nekakšni enciklopedični popolnosti. Opisuje, denimo, literarni sestanek v okviru revije Vera in dom v Dobrli vasi leta 1956. Na njem je imel pomemben referat sam dr. Turnšek, vendar Vodovnik zdaj Turnška sploh ne omeni.

Značilno je, da je Turnšek sicer težil k razglašenosti, popularnosti, po drugi strani pa se je ogibal, še posebno v nerazčiščenih političnih okoliščinah. V Zborniku Svobodne Slovenije pa je bibliograf Zdravko Novak vestno poročal o Turnškovih številnih publikacijah.

Podobni izvrstni pregledi Ivana Vodovnika, to je verjetno Metoda Turnška, o koroških vprašanjih izidejo pod enakim naslovom Za narodne pravice koroških Slovencev še v letih 1962, 1963, 1964 in 1965. Leta 1963 poroča tudi o spornem šolskem dekretu krške škofije in pravi: »Ne bomo mirovali, dokler ordinariat ne bo priznal načela, da prijava k čisto nemškemu pouku še ne pomeni hkrati tudi prijave h krščanskemu nauku v samo nemškem jeziku.« K tej temi se vrača leta 1964: »Takega smrtnega udarca še nobena posvetna oblast ni zadala koroškim Slovincem kot generalni vikar dr. Kadras z omenjenim dekretom.« S tem Turnšek tako rekoč napoveduje veliko Podstenarjevo razpravo, ki kar v naslovu poudari omenjeno zadevo.

Turnšek je občutil, da je položaj dramatičen in da gre za biti ali ne biti. Slutil je pripravljajoče se dogajanje. Svoj članek sklene s pregledom »razveseljivih« slovenskih kulturnih pojavov in zapiše: »Vse kaže, da se bodo Slovenci prej ali slej uveljavili kljub neugodnemu položaju.«

Leta 1966, ko začne izhajati veliki Podstenarjev tekst, hkrati izide tudi Vodovnikov pregled, to pot pod naslovom Koroški Slovenci v letu 1965. Leta 1967 izide Vodovnikov članek Utrinki iz življenja koroških Slovencev, leta 1968 Iz narodnega življenja koroških Slovencev, in leta 1969 Program Narodnega sveta koroških Slovencev. Ta objava je posebno kakovostna, ni samo časnikarska, ampak tudi znanstveno zasnovana, saj prinaša prvotno in na temelju javne razprave popravljeno besedilo Programa. Vodovnik, Turnšek, z zadovoljstvom ugotavlja, da je bilo v končno besedilo Programa »sprejetih nekaj stavkov te [Podstenarjeve] razprave«.

S tem se Vodovnikovi prispevki končajo. Vendar izideta še dve nepodpisani fotoreportaži: leta 1970 Življenje koroških Slovencev v slikah in leta 1971–72 Koroška v sliki. Tudi to sta pač Turnškova prispevka, na kar kažejo zanimivi turnškovski napisi k objavljenim fotografijam in sploh Turnškova značilna skrbnost, da besedilne časnikarske objave spremljajo zanimive slikovne priloge. Slikovne priloge vsebujejo tudi nekateri prejšnji Vodovnikovi članki.

Pred 'Vodovnikom' pa je o koroških zadevah pod različnimi naslovi v krajših prispevkih deset let (zdržema od leta 1951 do 1960, le 1955 njegovega prispevka ni) v Zborniku Neodvisne Slovenije poročal in razpravljaj Tone Jezernik. Tudi to ime je verjetno psevdonim, vendar Jezernik pač ni Turnšek. Ne vem, kdo bi to bil. Za Jezernika je značilna ostra politična naperjenost proti levici. Na primer izjava, da je Miklova Zala »simbol ne samo trpeče Koroške, ampak vsega slovenskega naroda pod komunističnim suženjstvom«. Leta 1954 Jezernik poroča o odpoklicu jugoslovanskega konzula Mitja Vošnjaka iz Celovca, pri čemer si dovoli opazko: »Njegova glav-

na skrb je bilo ljubimkovanje z nemškim socializmom in lov na srne in jelene.« Izjemoma se Tone Jezernik pojavi še leta 1965 s krajšim člankom Šolske razmere na Koroškem.

Poleg Jezernika so o koroških zadevah objavljali krajše članke še naslednji avtorji: Janko Lončar (v poznejšem kazalu je ime drugačno Hafner Janko - Jaka Mlinar; gre za poročilo o časopisu Koroška kronika, pri čemer poroča tudi o Albumu Koroške) leta 1950; dr. Valentin Inzko 1951, 1955 in 1960; V. K. leta 1951; dr. Vinko Zwitter leta 1954 in 1955; Silvo Kranjec 1956 (to je ponatis iz leta 1939); dr. Alojzij Kuhar tudi leta 1956; C. Bojan (morda Turnšek, naslov: Narodna nezavednost na Koroškem) leta 1957; V. Z. (v kazalu Vinko Zaletel) leta 1957 in 1958 (poveličuje koroško ljubezen do pesmi: »Ko pa bo pesem utihnila, bo ostal le še grob.«); Jože Košiček 1959 (izčrpno o junaku Malgaju); F. S. leta 1959; B. M. leta 1961; M. R. leta 1961; nepodpisani članek iz leta 1967 (naslov: Pisatelj Karel Mauser na obisku na Koroškem), Marinka Inzko leta 1969 (naslov tega odličnega članka je Kulturna podoba Koroške). Tako vidimo, da je bilo s strani uredništva in samih avtorjev vloženega veliko truda, da bi Zbornik Svobodne Slovenije stalno poročal o položaju koroških Slovencev.

Ko smo ravno pri vprašanju o morebitnem sodelovanju dr. Metoda Turnška v emigrantskem tisku, nas lahko zanima, ali je morebiti kaj sodeloval že v svojem predkoroškem, to je tržaškem obdobju (1945–1955) s snovjo o primorskih Slovencih. Morda se Turnšek skriva za psevdonomom Jurij Kozjak, ki je leta 1950 objavil dober članek Kulturno življenje v Trstu. Znano je, da je Turnšek takrat v Trstu pripravil šolsko izdajo Jurčičeve povesti Jurij Kozjak. Iz istega leta je tudi odlično poročilo o tržaškem časopisu: Primož Brdnik, »Glas zaveznikov«. Dalje bi utegnil biti Turnšek leta 1954: Starogorski, Boj Beneških Slovencev za svoje pravice. Leta 1955 je izšlo: J. V., Slovenske šole na Tržaškem.

Vrnimo se k dr. Antonu Podstenarju. Povedali smo že, kako pozitivno je njegov veliki tekst o Koroški označil dr. Tine Debeljak. O odmevih na svoj spis spregovori Podstenar (Turnšek) sam na začetku petega nadaljevanja leta 1970. Najprej citira dr. Miha Kreka, voditelja slovenstva v tujini in bivšega predstavnika Slovenije pri kraljevi jugoslovanski vladi. Krek naj bi že po prvem nadaljevanju ocenil (nemara v zasebnem pismu), da gre za »senzacionalno delo po resnosti in teži vsebine in po obsežnosti, skrbnosti in dovršenosti oblike. Vsa 49 strani obsegajoča razprava je kot akademska disertacija ...«

Pohvalne ocene da so bile objavljene v časopisju: Glas Slovenske katoliške akcije, Tabor, Katoliški glas in Naš tednik, ki da je ponatisnil ves 8. del razprave. »Manj ugodna je ocena dunajske revije Europa Ethnica (1968, 2), ki meni, da vsebuje razprava 'zelo ostre trditve in očitek množičnega preganjanja katoliških Slovencev na Koroškem na cerkvenem področju, kar brez dvoma ne ustreza resnici.'« Turnšek izraža prizadetost, se brani in upa, da »bomo skupno prišli do resnice«. »Pobudo za to razpravo je dal prav krivični dekret krškega ordinariata o verskem pouku slovenskih otrok, ki se sklicuje na diskriminatorični šolski zakon.« Turnšek se s priznanjem spominja pravičnih nemških znanstvenikov dr. A. Hilckmana, dr. T. Veiterja in dr.

Ericha Körnerja, tajnika Avstrijske lige za človekove pravice. Objavlja njihove fotografije.

Razprava dr. Antona Podstenarja ima naslednji naslov: Boj slovenske manjšine v krški škofiji na Koroškem – Avstrija za verski pouk otrok v slovenščini. Ta naslov ohranja v vseh sedmih nadaljevanjih, čeprav izrecno o tem vprašanju razpravlja samo v prvem delu. To razumem kot izraz Turnškove časnikarske silovitosti, udarnosti. Turnšek zna ne le pisati, ampak tudi poudarjati.

Avtor se v vseh nadaljevanjih predstavlja takole: Sestavil dr. Anton Podstenar. In res vsebuje razprava ogromno navedkov iz časopisja in knjig raznih avtorjev, tako da je »sestavljena«. Kot da bi imel Turnšek lasten obširen dokumentacijski center. Prinaša tudi seznam literature in opombe, tako da izkazuje znanstveno metodologijo. Vendar ne gre samo za 'sestavo'. Vseskozi nastopa tudi avtor sam in dostikrat si vzame glavno, veliko besedo, tako da je oznaka »sestavil« preskromna. Z njo najbrž označuje tudi nepopolnost, nekakšno nametanost svojega besedila.

Res pa je razprava »sestavljena« iz zgodovinske, pretekle vsebine in iz polpreteklega oziroma neposrednega sodobnega dogajanja. Vsebuje obširne primerjalne ponazoritve: položaj primorskih Slovencev, Beneških Slovencev, sočasno reševanje problematike avstrijske (nemške) manjšine na Južnem Tirolskem v Italiji ter druge mednarodne zadeve. Razprava je pregledno členjena v točke in podnaslove. Vendar je precej ponavljajna, kar pa ne učinkuje kot slabost, ampak kot silovita avtorjeva težnja, da bi vplival na javnost in jo prepričal. Podobno kot se ponavlja motivika na primer v simfoniji.

Podstenarjev tekst je mešanica razumske znanstvene razprave in vročega politično-časnikarskega bojovniškega agitacijskega spisa. V njem je Turnšek združil in na novo prekrvil svoje številne prispevke, ki so izhajali v časopisju, zlasti v celovškem Našem tedniku in tudi v ljubljanski Družini. Ne dvomim, da bi se lahko dokazalo Turnškovo avtorstvo tudi tako, da bi se poiskala dobesedna ujemanja Podstenarjevega besedila z različnimi objavljenimi in gotovo Turnškovimi besedili. Značilno je, da Podstenar (tj. Turnšek) niti enkrat ne omenja in ne citira Turnška, to je samega sebe, razen da enkrat citira že omenjenega psevdonimnega Hektorja Špekono. Turnšek je bil v svoji dobi eden od glavnih publicistov s koroško tematiko. Sebe ne citira, ker ne le poroča, ampak tudi piše, znova ustvarja, pri čemer ima obširno podlago.

Turnškov spis je zadnji krik propadajočega jezikovnega slovenstva na Koroškem. V njem je dal duška političnemu, agitatorskemu delu svoje osebnosti, ki ga je moral v življenju zatajevati. Izrazil je svoje politične poglede na številna, ne samo koroška, vprašanja svojega časa in tudi našega časa, saj so ta vprašanja v veliki meri še vedno živa in nerešena.

Na začetku razprave stoji nekaj svetopisemskih navedkov in drugih gesel. Zlasti pa je pomembno posvetilo: »Ob 1100-letnici prihoda svetih apostolov Cirila in Metoda k slovanskim narodom posvečamo to delo velikemu prijatelju Slovencev in Slovanov papežu Janezu Dobremu, branilcu miru na osnovi resnice, pravice, ljubezni in svobode v zahvalo za okrožnico *Pacem in terris*.«

Politika papeža Janeza XXIII., da namesto stalne konfrontacije in napetosti vzpostavlja med Zahodom in Vzhodom sporazumevanje in približevanje, je zelo vplivala tudi na slovensko emigracijo v Argentini in drugod. Sam Turnšek že v prvem delu svoje razprave navaja, da je nemštvu naklonjeni gosposvetski župnik Wilhelm Mucher prav na dan papeževe smrti leta 1963 poslal Narodnemu svetu koroških Slovencev pismo, v katerem posmehljivo pravi: »Naj Gospod podeli večni mir njegovi komunistom prijazni usmerjenosti na Vzhod.« Poleg tega je Mucher zanikal svetost Cirila in Metoda in ju označeval kot slovansko-bizantinska politična agitatorja.

Primerjajoč Turnškovo posvetilo in Mucherjevo izjavo lahko razumemo, kakšen politični naboj vsebuje Turnškovo posvetilo preminulemu papežu. V marsičem je Podstenarjev spis velika Turnškova polemika z Mucherjem. Zdelo se je, da je bila v začetku šestdesetih let takšna polemika s strani Turnška, velikega cirilmetodijskega raziskovalca in pisca, nujna, a je za čuda manjkala. Z razkritjem Podstenarjevega psevdonima je takšna Turnškova polemika najdena, odkrita.

Med drugim Turnšek v svojem Podstenarjevem spisu obravnava dve veliki akciji iz svojega družbenega delovanja. To je bilo najprej vseslovensko romanje h Gospe Sveti kot proslava 1200-letnice pokristjanjenja Slovencev, kar je organiziral leta 1967. Drugo pomembno dogajanje je bilo leta 1970, ko je nemško mesto Ellwangen, v katerem je bil po vsej verjetnosti v letih 870–873 zaprt sveti Metod, postavilo zadostilni (obžalovalni) spomenik, pri čemer je imel glavno vlogo dr. Metod Turnšek. Turnšek izraža zadovoljstvo, da Nemci, izrecno pa v osebi kardinala Döpfnerja, pa tudi regensburškega škofa Grabnerja, priznavajo zgodovinske napake in krivice, ki so jih storili Slovanom in ki so vrh dosegle seveda v drugi svetovni vojni, po drugi strani pa ugotavlja, da sta v Avstriji in zlasti na Koroškem nacizem in nemški nacionalizem še vedno živa in dejavna. Uničevanje slovenstva se tukaj nadaljuje.

Turnšek na določenih mestih svoje razprave priznava, da skušata zvezna avstrijska vlada in deželna koroška vlada pomagati Slovincem, da bi utrdili svoj jezikovni položaj, po drugi strani pa spet in spet prikazuje neizpolnjevanje državne pogodbe ter nemško nasilje in krivičnost, tako da njegova bojevitost ne popušča. To si lahko razlagamo s taktičnimi razlogi, da je treba od oblasti iztrgati čim več pravic. Ustanovitev slovenske gimnazije v Celovcu je pohvalna, toda na področju osnovnega šolstva, uradovanja in krajevnih napisov se stvari nedopustno zavlačujejo in slabšajo. Turnšek nastopa kot veliki strateg slovenske politike, kot siva eminenca, ki stoji v ozadju delovanja slovenskih koroških političnih organizacij. Dejansko najbrž ni bilo tako, ampak je Turnšek pač samostojno deloval po svojih najboljših močeh.

Turnšek postavlja v ospredje aktualnost, politično nujnost, ne pa znanstveno umirjenost in literarno izoblikovanost svoje razprave. Ne pozabimo, da je določene svoje prispevke v časopisju naslavljal in označeval »Krik iz Korotana«. Zlasti se je bilo treba bojevati proti stalni zahtevi koroško-avstrijske politike, da je treba slovensko manjšino preštovati, ugotavljati. Preštevanje bi bilo zastraševanje.

Ali je bil Turnšek prehud slovenski nacionalist? Ali je njegova razprava s tako nerodnim stalnim naslovom, ki je v vseh nadaljevanjih objavljena na častnem

prvem mestu, po štiridesetih letih še razumljiva in potrebna? Ali se niso koroški Nemci že odvrnili od nacizma in se spreobrnilo, tako da mirno priznavajo Slovence? Ali ni danes slovenščina kot ljudski jezik že skoraj zamrla in se vzpostavlja le kot umetni, uvoženi knjižni jezik izobražencev? Ali se ne obrača Turnšek predaleč v zgodovino, ko je bila Koroška nekaj stoletij povsem slovenska, ne upošteva pa pravic poznejših nemških naseljencev – podobno kot Srbi ne upoštevajo Albancev in negujejo mit o Kosovu kot starodavni zibelki srbstva? Ali nimajo prav tisti, ki trdijo, da je umikanje Slovencev neizogiben naravni proces in da je zahteva po posebni zaščiti nekaj protinaravnega, protidarvinističnega?

Odgovor je sledeč: Tako kot se izvršuje ponemčevanje Koroške, tako je možno in potrebno popolno poslovenjenje Koroške, tako da izrastejo na površje skrite slovenske korenine. Ta razvoj, ki je bil že začet takoj po vojni z uvedbo obvezne dvojezične šole, pa je bil po podpisu državne pogodbe kruto ustavljen. In vprašanje slovenskih zemljepisnih imen sploh ni rešeno; ta imena so, obstajajo, vpijejo po široki izpolnitvi, ne pa po omejitvi na razne majhne kraje. Še vedno je aktualen maksimalni slovenski program, minimalni program ali drobtinice so nadaljnja izguba. Zaključek Turnškove razprave odslkava zadnje dramatično dejanje: »Neonacistični orkan je podrl vse dvojezične napise.« Napačno je, da avstrijsko-koroška politika daje prednost demokratičnemu soglasju pred upoštevanjem pravic. Državna pogodba pomeni obveznost večine, ne pa njeno prostovoljnost. Potreben je »boj« demokratičnih sil proti nacizmu in nacionalizmu.

Turnšek nastopa ne le kot časnikar in pisatelj, ne le kot znanstvenik in učenjak, ampak tudi kot družboslovec (sociolog), statistik in pravnik, predvsem tudi kot psiholog, jezikoslovec, zgodovinar in sodobni politik. Osvetljuje probleme z različnih vidikov. Njegov spis je monografija o slovenski manjšini na Koroškem. Zmožen je najbistrejših posplošitev in vizij, na drugi strani pa ilustrativno pripoveduje o določnih, na videz malenkostnih dogodkih. Na primer podatek o tem, da je »del agitatorjev za plebiscit deloval pod vodstvom Adolfa Hitlerja, ki jim je po plebiscitu dal posebna potrdila s svojo sliko«. Ali podatek, da je leta 1954 v Žihpolju nekdo pri polnočnici vpil: »Svinje, pojte nemško in ne slovensko!«

Turnšek dosega zanimivost med drugim tako, da se sklicuje na znamenite osebnosti, kot so Klaus, Kreisky, Wagner, Tito, Vošnjak, pa koroški politiki Tischler, Inzko, Vospornik, Vinko Zwitter itd. V polemiki z Mucherjem je Turnšek znanstveno previden; videti je, da nasprotnika ne samo zavrača, ampak tudi spoštuje.

Treba je upoštevati, da je Turnšek obiskoval Koroško že od leta 1927 naprej, ko je bil še srednješolec. Začelo se je tako, da je bil učenec in pomočnik znamenitega slovenskega voditelja župnika Vinka Poljanca v Škocjanu.

Turnšek je največji slovenski koroški pisatelj, ker je klasik. Temeljni kamni njegovega koroškega pisateljskega opusa so: Korotan v krčih, Božja planina, Stoji na rebri grad, Med koroškimi brati, Črni Hanej, Država med gorami in pričujoča razprava, ki ji je treba najti ustrezen krajši in značilnejši naslov. Najboljše kar začetek sedanjega naslova: Boj slovenske manjšine na Koroškem.

Turnšek ni samo slovenski, koroški in avstrijski politik, ampak tudi evropski. Presenetljivi in čisto sodobni so njegovi pogledi na združevanje Evrope. Temeljito pozna manjšinsko problematiko kot svetovno zadevo. Na primer manjšinsko politiko med Dansko in Nemčijo. Res je tu pa tam politikantski, ker ga zanese njegov umetniški, pisateljski temperament, v glavnem pa je politik. Seveda je dosti bolj kritičen do avstrijskih socialistov kot do Ljudske stranke. Velik pomen pripisuje koroškemu pisatelju Perkonigu, slikarju Bergu in pesniku Helmutu Scharfu, ki je napisal znamenito pesem o podiranju dvojezičnih napisov. Turnšek se sklicuje tudi na slovenske publiciste: Bogo Grafenauer, Ude, Škerlj, Zalokar. Domnevam, da je imel dobre zveze z Inštitutom za narodnostna vprašanja v Ljubljani. Napisal je veledelo, zmoget je vsestransko osvetlitev, želel je biti vpliven, dal je duška svojemu temperamentu, da bi se približal resnici in pravici.

Leta 1970, ob 50-letnici plebiscita, je bil gotovo na Turnškovo pobudo celotni Zbornik Samostojne Slovenije posvečen koroškemu vprašanju. Objavljena sta bila odlično uvodno besedilo in pa slikarska upodobitev ustoličevanja Gojmira Antona Kosa.

Na koncu navajam nekaj citatov iz 'Podstenarjevega' spisa, v ponazoritev njegove miselnosti in sloga.

»Da je Jugoslavija postala komunistična, imajo glavno krivdo nacisti, ki so jo napadli in v njej vzpostavili tak položaj, da so komunisti lahko prišli na oblast. Imajo pa slovenske škofije pod rdečo vlado še vedno več novomašnikov kot krška škofija v svobodi ... Lepega dne utegne biti Jugoslaviji izigravanja mirovne pogodbe dovolj in more povzročiti težko mednarodno krizo v središču Evrope.«

»Ako torej Nemci vztrajajo pri tem, da je treba primer asimilacije imigrantov aplicirati na Koroško, naj si priključijo v spomin, da so njihovi predniki prihajali v deželo kot priseljenci veliko pozneje kot Slovenci, in se prično učiti jezika ljudstva, ki jih je sprejelo v deželo. Slovenci ne vidijo razloga, zakaj bi oni na ljubo poznejšim priseljencem morali opustiti svoj jezik in sprejeti jezik potomcev bavarskih kolonistov. Ako Bavarci ne bi bili odvzeli Slovincem s silo državne samostojnosti, bi se morali učiti slovenskega jezika njihovi priseljenci v srednjem veku.«

»Narodnost je višja od državljanstva, ki ga smem menjati, pridobiti. Tudi smem iz zadostnih razlogov in po moralnih načelih delati za združitev držav, ali za odcepitev. Narodnost je pa nekaj stalnega. Tako, recimo, so Slovenci v Istri bili Slovenci, ko je Istra pripadala Benečanom, Ilirskim provincam, Avstriji in Italiji. So Slovenci sedaj, ko spadajo k Jugoslaviji, in bodo Slovenci, ko bodo spadali k Združenim evropskim državam.«

»Nov rod raste, ki ne pozna ne panslavizma ne pangermanizma, ne Velike Slovenije do Vrbskega jezera ne velike Nemčije do onstran Karavank ... Prej ali slej bodo velesile morale nevtralizirati vse sporno ozemlje na stikališču treh glavnih evropskih ras.«

»Če bi bilo po volji Italije, bi si sploh vse slovensko ozemlje razdelili le Italija in Avstrija.«

»V času nacizma ni šlo za ponemčevanje, ampak za iztrebljenje Slovencev. Že Slomšek je dejal, da Nemci žugajo Slovencem materno kri popiti in jim jemljejo besedo materno in slovensko narodnost.«

»Kdorkoli dela za ponemčevanje Slovencev na Koroškem, ta dela za pogin Avstrije. Pravi in zavedni Avstrijec nikoli ni protislovanski.«

»Klaus je prepričan in odločen katoličan ter dosleden zagovornik krščanske demokracije, Tito je prepričan in odločen marksist ter dosleden zagovornik brezbožne lažne demokracije. Prvi gleda tudi v članih neznatne manjšine božje sinove in brate v Kristusu, ki jim mora zagotoviti narodni obstoj v prostosti, pravici in ljubezni, drugi vidi v članih šibkejšega naroda večnarodne države ljudi druge vrste, žive stroje, ki jih je treba do kraja izkoristiti, brez ozira na potrebe duha, ki ga ne prizna. Prvi skuša tudi v politiki uveljaviti nauk vse narode in posameznike obsegajoče Kristusove ljubezni, drugi tudi v politiki uveljavi nauk Marxa, ki je male, zlasti slovenske narode preziral, sovražil in jim ni privoščil mesta na svetu.«

»Sedanje narodne države s številnimi narodnimi manjšinami ne morejo biti trajna rešitev evropskega vprašanja.«

»Perkonig: Nehajte gledati v koroškem Slovencu brezpravnega hlapca. Dovolj ste ga že izrinili z njegove domačije. Pustite ga v miru živeti na zadnjem koščku zemlje, ki jo z ljubeznijo obdeluje že nad tisoč let. Pustite mu, da bo še dalje slavil Boga v svojem jeziku po cerkvah, ki so jih po vsej Koroški zgradili njegovi predniki. Povabite ga k svoji mizi in položite pred svojega brata, nekdanjega gospodarja dežele, kruha in soli, soli resnice, sprave in pravice, kruha prostosti, ljubezni in dobrote!«

»Zapostavljene in nezadovoljne narodne manjšine so olajšale Hitlerju rovarjenje po Srednji Evropi. Od vseh najbolj preganjano narodno manjšino, Primorske Slovence, pa je obup gnal v komunizem in so tako veliko prispevali k razmahu rdeče revolucije in zmage v Sloveniji. Vendar komunisti svojih obljub, da bodo s pomočjo Stalina osvobodili vse slovensko ozemlje, niso izpolnili.«

»Ako bi v členu 7 bilo zapisano, da mora obvezna dvojezična šola ostati in se izpolniti v vsem obsegu in da se podpisnice v določenih presledkih sestanejo in zaslišijo manjšini, da ugotovijo, ali vlada pogodbo izpolnjuje, in da v nasprotnem primeru ponovno razpravljajo o državni meji med prizadetima državama – bi danes noben slovenski otrok na Koroškem ne bil brez osnovnega pouka v materinščini, nihče bi ne govoril o božji volji, da se dežela ponemči; nihče ne bi izrabljajal 'pravice staršev' in trdil, da imajo slovenski starši pravico otroku dati osnovni pouk v nemščini, in nihče ne bi zagovarjal stališča, da je treba času prepustiti, da on svoje opravi.«

»Povprečni volivec in politik o tako delikatni zadevi, kot je manjšinsko vprašanje, ne more soditi.«

»Slovenski pisatelj istega imena kot Cankar, prav tako majhen po postavi, a velik po slovenstvu, prof. dr. Ivan Pregelj, je imel za potrebno, da nas je študente v gimnaziji opozarjal, naj se v pogovoru s Srbi ne silijo s srbohrvaščino, kar je takole

utemeljeval: Slovenec se srbsčine zlepa ne bo dobro naučil. Če se sili srbsčino, sta v zmoti oba: Slovenec in Srb, Slovenec, ker misli, da govori srbsko, ko v resnici govori neko pokvarjeno mešanico, Srb ker misli, da je to, kar Slovenec govori, slovensčina, in sklepa: Slovenski jezik je srbskemu pa res zelo podoben. Bo le prav, če naši slovenski bratje sprejmejo srbski jezik.«

»Nimamo več razloga, da bi se imeli za narod hlapcev in dekel.«

»Ena tretjina vseh Korošcev pride v Celovec pozdravit Hitlerja, celo škof Hefter v koretlju.«

»Leta 1941. Velika Nemčija je stala pred vrati Ljubljane in se tako maščevala za delitev celovške kotline v letih 1919/20, ko je tekla meja jugoslovanske cone tik pred Celovcem.«

»Ban Natlačen zahodnim zaveznikom: Vse, kar se je dogajalo od 6. IV. 1941 do danes (18. V.) na slovenskem ozemlju, ni več navadno plenjenje in ropanje prebivalstva, temveč služi le enemu glavnemu cilju: slovenski narod je treba izbrisati s površja zemlje.«

»Dr. Fridrich Rainer: Stara dežela Rajha Gorenjska.«

»Zaradi gorja, ki je zadelo koroške Slovence, ni čudno, da je veliko fantov in deklet bežalo v gozdove in se odločilo za oborožen odpor. Šlo je deloma za ljudi, ki so se bali izselitve, deloma za vojake, ki se po dopustu niso hoteli vrniti na fronto. Pri tem je šlo izključno za narodno borbo, in ne za boj v prid kaki ideologiji. Odpor je zajel tak obseg, da je bila Južna Koroška kot edino nemško ozemlje razglašeno za 'razbojniško ozemlje'.«

»Sovražniki vsega, kar je slovenskega, se zbirajo v nacistično usmerjenih organizacijah, povezanih v Koroški domovinski službi (Kärntner Heimatdienst), ki je v resnici koroški domovini v sramoto in nevarnost, ker bi jo ob prvi priliki spet izdala, koroškim Slovencem pa v največjo nesrečo. Koroška je ostala nacistična trdnjava, kjer morejo nekdanji izdajalci Avstrije v imenu zvestobe do domovine Slovence terorizirati in jih dolžiti državnega izdajstva.«

»Resnici na ljubo je treba velike zasluge za preprečitev verskega romanja leta 1967 h Gospe Sveti priznati 'katoliški Avstriji', ki je ponovno klonila pred nacisti in se povezala s komunistično jugoslovansko vlado, da je z njeno pomočjo nacistom omogočila 'prodoren' uspeh. Tako se je 22 let po prehodu slovenskega naroda iz nacističnega v komunistično sužnost spet jasno pokazalo, da so si naši nasprotniki vedno edini, kadar je treba udariti po Slovencih.«

»Zadnji ustoličevalec koroških vojvod je bil kmet Čater. Demokratični duh ustoličevanja je bil sprejet v ustavo ZDA in v druge ustave, tudi v avstrijsko. Kamen /knežji kamen/, ki so ga Habsburžani zavrgli, je postal temeljni kamen moderne demokracije. Padel je tudi na Habsburžane in strl nje in njihovo monarhijo. Če bi bili ostali zvesti ustoličenju in njegovemu duhu, bi mogli še danes biti vladarji srednjeevropskih narodov.«

»Šele prihodnji rodovi bodo mogli soditi, kateri sistem je bil za Cerkev nevarnejši in škodljivejši, ali nacizem ali komunizem. Komunizem utegne izgubiti svojo protiversko ostrino v krajšem roku, kot bi jo izgubil nacizem. Katoličani Zahodne

Nemčije in Avstrije se morajo v veliki meri prav slovanskim vojakom zahvaliti, da so nacistom onemogočili izvedbo satanskih načrtov glede katoliške Cerkve, s tem da so odbili vojsko kljukastih križarjev.«

»Spomenik v spomin na sojenje svetemu Metodu leta 870 v Ellwangenu je stal 7000 mark... Znana sta dva primera denarne pomoči nemških škofov Slovencem. Regensburški škof Graber je izdatno podprl Slomškovo založbo, nemška škofovska konferenca pa je za novo cerkev svetega Cirila in Metoda v Teznem pri Mariboru prispevala eno tretjino stroškov.«

»Propadla je zamisel svetega Metoda o združenju vseh Slovanov v eni kulturni in verski skupnosti.«

»Nemci naj bi dobro premislili, ali niso morda prej in bolj kot drugim narodom, katere zasipajo z denarjem, dolžni pomagati svojim slovenskim upnikom in jim omogočiti, da se vzdignejo v tisti kulturni, socialni, gospodarski in politični položaj, v katerem bi se nahajali, ako bi jih Nemci skozi dolga stoletja pri njihovem vzponu ne bili ovirali. Premislili naj bi tudi, ali ni rešitev njihovega lastnega narodnega vprašanja odvisna od poprave njihovih velikih krivic malemu slovenskemu narodu.«

»Kakor ima v OZN na primer mala Avstrija svoj glas poleg ZDA, tako se mora slišati v politični zbornici glas zastopnika manjšine. To načelo bi moralo biti sprejeto v seznam človekovih pravic in v ustave ter mednarodne pogodbe.«

»Dr. Zalokar: Skrčenje slovenskih župnij na Koroškem od 80 v letu 1922 na 21 v letu 1964 je narodni genocid in veri sovražno dejanje.«

»Slovenec Hanzi Ogris je bil leta 1971 na listi socialistične stranke izvoljen v deželni zbor. A na njegovi gostilni v Bilčovsu je le nemški napis. Nemci pravijo: Vidite, naše delo ni bilo zastonj. Dokler se ta pogršek ne popravi, bo težko govoriti o Ogrisu kot o slovenskem političnem zastopniku v deželnem zboru.«

»Da Slovenci ne bi pozabili svoje dolžnosti, da prej ali slej odmrjejo, jim čisti Korošci to nujo od časa do časa živo predočijo. Na primer 15. X. 1972 v Celovcu požig dvojezičnih tabel. V avstrijskih zgodovinskih učbenikih ni govora o obstoju Slovencev. O Karantaniji ne povedo, da je bila slovenska kneževina. Govorijo le o Slovanih ali kvečjemu o Alpskih Slovanih. Ustvarjajo mite o tlačanstvu, hlapčevstvu.«

»Wilhelm Mucher pravi, da škof Modest ni znal slovensko in da tedaj jeziku sploh nobene pomembnosti niso pripisovali. Potem bi Modest v Salzburgu pridigal irsko! Ni tako zelo pomembno, koliko cerkva so sezidali in koliko ljudi so misijonarji krstili, važno je veliko bolj, v koliko dušah so vzbudili pravo vero z oznanjanjem božje besede v razumljivem jeziku.«

»Pri ustoličevanju se je izražalo prikrito žalovanje za izgubljeno prostostjo. Zato so tujega kneza preoblekli.«

»V tesni zvezi z uničevanjem zgodovine je bilo uničevanje slovenskih družinskih in krajevnih imen, ki pričajo, da je bila Koroška nekoč zares slovenska dežela. Ker so slovenska imena starejša od nemških, imajo v deželi prastaro domovinsko pravico. Kancler Seipel: Vidi se, da je podlaga na Koroškem slovenska.«

»Helmut Scharf: Lahka in zabavna je bila igra s tablami. A kdo bo odmontiral Obir in kdo vam odstrani Dobratsch?«

»Med Sovjetsko zvezo in Avstrijo je v ravnanju z manjšinami toliko podobnosti, da je nemogoče, da bi Rusi Avstrijecem kaj očitali. Sova sovi oči ne izkljuje.«

»Spravljati člen 7 v odvisnost od nemške večine, je napad na mednarodno pogodbo. Neizpolnitev je groba kršitev avstrijske ustave, katere sestavni del je mirovna pogodba. Avstrija se igračka, ko skuša dvojezično ozemlje čimbolj zožiti.«

»Kardinal Döpfner: Vemo, da so neštivilna zločinstva, ki so jih zagrešili mogočniki te dobe v imenu nemškega naroda, in ki so jih številni pripadniki nemškega naroda izvršili brez pomisleka, padla na nas nazaj v obliki katastrofe, ki nima primere. Toda gorje nemškemu narodu, če bi si zapiral oči pred vzroki te strahotne preizkušnje ter pozabil, da moramo mi delati pokoro za te naše krivice.«

Dr. Metod Turnšek je umrl v začetku leta 1976. Njegova monografija Boj slovenske manjšine na Koroškem je prenehala izhajati hkrati s prenehanjem Zbornika Svobodne Slovenije leta 1975.

Viri in literatura

Osebni arhiv dr. Metoda Turnška v Cistercijanski opatiji v Stični.

Wilhelm Mucher: Die Sprache des Religionsunterrichtes in Südkärnten, 1970.

Nadškofijski arhiv v Ljubljani.

Zbornik Svobodne Slovenije, Buenos Aires, 1949–1975.

Tine Debeljak: Trideset let zdomske emigracijske književnosti. V: Zbornik Svobodne Slovenije 1973–1975.

Rozina Švent: Gradivo za bibliografijo Tineta Debeljaka. Loški razgledi Doniski 20. Škofja Loka, 2009.

Osebni informatorji: Janez Strgar, Zorko Simčič, Hanzi Filipič.

Milan Dolgan: Dr. Metod Turnšek urednik in časnikar. Trst 2007.

Vinko Poljanec. Literarno-publicistični zbornik. Uredil Milan Dolgan. Celovec 2009.

Metod Turnšek: Domače stezice. Od Drave do Jadrana. Zbral in uredil Milan Dolgan. Ljubljana 2009. Gl: Oznanjenje. Celje, 2001.

Milan Dolgan: Akcija dr. Metoda Turnška v nemškem Ellwangu. Ob 40-letnici spomenika. V reviji Mladika. Trst, 2010. Izšlo bo tudi v zborniku Slovenske matice.

Rudolf Klinec: Duhovni svet snovanja in stvaritev dr. Metoda Turnška. Koledar Goriške Mohorjeve družbe, 1977.

Naš tednik, Celovec, od 1945 oziroma 1949.

Slovenski vestnik, Celovec.

Katoliški glas, Gorica, od 1949.

Novi list, Trst, od 1954.

Vera in dom (Družina in dom), Celovec, od 1949.

Družina, Ljubljana, od 1952.

Slovenec, Ljubljana, pred vojno.

Bogo Grafenauer: Narodnostni razvoj na Koroškem od srede 19. stoletja do danes. V: Koroški zbornik. Ljubljana, 1946.

Koroški plebiscit. Uredili Janko Pleterski, Lojze Ude, Tone Zorn. Ljubljana, 1970.

Milan Dolgan

WHO WAS DR. ANTON PODSTENAR? A CHAPTER FROM THE CONTEMPORARY HISTORY OF THE CARINTHIAN SLOVENIANS

S u m m a r y

The extensive text about the situation of the Slovenian minority in the Austrian Carinthia, published under the name of Dr. Anton Podstenar between 1966 and 1975 in the publication *Zbornik Svobodne Slovenije* (The Register of Free Slovenia) in Argentina is the only work by this author. The newspaper *Naš tednik* in Klagenfurt reported on this text and reprinted one of the chapters. At that time the main cultural contributor to this newspaper was Dr. Metod Turnšek. Podstenar's still topical text, together with appropriate historical research, should be published as a book. To date it has not yet been determined who Dr. Anton Podstenar was.

Oral sources agree that this is a pseudonym, claiming that the text was in fact written by either Dr. Joško Tischler, Ludovik Cegljar, or Dr. Anton Trdan. However, I intend to prove that the author of the text was actually Dr. Metod Turnšek, a theologian, writer, ethnographer, historian, journalist, editor and politician, who worked as a parish priest in Rebrca north of Železna Kapla. He had travelled across the border to Carinthia before, for the first time as a secondary school student in 1927, when he was a guest of the well-known political leader Vinko Poljanec. Turnšek entitled his text »Boj slovenske manjšine v krški/celovski škofiji na Koroškem – Avstrija za verski pouk otrok v slovenščini« (Struggle of the Slovenian Minority in the Diocese of Gurk/Klagenfurt in the Austrian Carinthia for Religious Instruction in the Slovenian Language). However, the content of the text far exceeds the issue suggested by the title. After World War II Metod Turnšek most likely remained in contact with a known cultural worker in Argentina, Dr. Tine Debeljak, the pre-war cultural editor of the *Slovenec* newspaper, which Turnšek also wrote for already at that time. Already in the years preceding the »Podstenar's« contributions, the annual almanac *Zbornik Svobodne Slovenije* paid careful attention to the questions of the Slovenian minority in Carinthia. In this way the publication was not only important in the historical sense, but also had a contemporary political significance. It is very likely that Metod Turnšek also used the Ivan Vodovnik pseudonym, and perhaps also others. Here we have to ask ourselves why Dr. Metod Turnšek would hide like this. His scientific and political abilities exceeded those of his contemporaries. He wanted to remain in contact with Slovenia, his homeland, but he resolutely criticised not only fascism, Nazism and neo-Nazism, but also – even if less strictly – the Yugoslav communism. As a priest with an ambition to become a bishop he should not have taken part in politics, and should especially refrain from criticising the Church institutions. The Turnšek's work under consideration can be classified as a political journalistic essay, simultaneously exhibiting the methodology of scientific research. Turnšek's artistic temperament is intertwined with an extensive documentary and detailed scientific character. Just like Turnšek's artistic works (novels, stories, dramas) are based on extensive historical research and ethnographic knowledge about the whole of the Slovenian territory, the essay *Boj slovenske manjšine na Koroškem*, focusing on the past as well as on the most pressing social issues of the Carinthian, Slovenian and European present, should be seen as one of the basic works of his opus.

While in literature Turnšek shapes the past, in this assertive and temperamental work he focuses on the urgent present.

Zbirka *Razpoznavanja/Recognitiones*

Inštitut za novejšo zgodovino

502 strani

Cena 30,00 EUR